

Правові проблеми інформаційної діяльності

УДК 340.113(038)

БЕСЕДНА Л.Л., старший науковий співробітник НДЦПІ НАПрН України

**ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ
В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ**

Анотація. Досліджуються поняття “нормативно-правовий термін”, основні принципи формування понятійного апарату нормативно-правових актів.

Ключові слова: термінологія, юридичний термін, нормативно-правовий термін, нормативно-правовий акт, мова права.

Аннотация. Исследуются понятие “нормативно-правовой термин”, основные принципы формирования понятийного аппарата нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: терминология, юридический термин, нормативно-правовой термин, нормативно-правовой акт, язык права.

Summary. It is explored the concept “normative-legal term”, basic principles of forming of concept vehicle of “normative-legal acts.

Keyword: terminology, legal term, normative legal term, normative legal act, language of right.

Постановка проблеми. Дослідження проблем виділення та впорядкування юридичної термінології, визначення юридичного терміна як елемента законодавчої системи, розгляд номінативної та дефінітивної функцій термінів проводиться в рамках розроблення електронної енциклопедії законодавства України.

Для України питання створення системи новітніх вітчизняних енциклопедичних видань стоїть особливо гостро, оскільки пов’язане з утвердженням інтелектуальної незалежності української нації і держави. Актуальність і важливість підготовки в Україні енциклопедичних видань нового покоління для справи систематизації та поширення наукових знань та всебічної розбудови українського національного інформаційного простору відзначає у своїй постанові № 264 від 18.10.06 р. Президія Національної академії наук України [1]. Основна мета наукових досліджень полягає в узагальненні визначеного нормативно-правовими актами України понятійного апарату термінології законодавства та його подальшому упорядкуванні.

Метою статті є дослідження практики термінології та визначень понять в нормативно-правових актах. В основу роботи лягли розробки відомих та сучасних дослідників в області юридичної лінгвістики, термінознавства та термінографії.

Виклад основних положень. Термінологія законодавства потребує особливо пильної уваги, тому що саме в законодавчій мові точність формулювання і вживання термінів відіграє найважливішу роль, бо від цього залежить ефективність дії правових норм. Терміни покликані сприяти найбільш точному, стислому і інформативному викладу змісту нормативно-правових актів. Відсутність єдності термінології порушує узгодженість системи нормативно-правових актів і призводить до недотримання вироблених правотворчою практикою правил законодавчої техніки. Вирішенню цих проблем має сприяти уніфікація нормативно-правової термінології, яка є одним із пріоритетних напрямів забезпечення єдиного вітчизняного правового простору, що

спрямована на створення несуперечливої системи термінів, які містяться у нормативно-правових актах чинного українського законодавства, на підвищення техніко-юридичного рівня нормативно-правових актів, зростання їх комунікативної ефективності.

Незважаючи на інтерес лінгвістів та юристів до проблеми впорядкування, оптимізації і одноманітного використання юридичної термінології, комплексні дослідження ними практично не проводяться, а розглядаються лише окремі аспекти питання, досі відсутнім є сталий понятійний апарат, що характеризував би процеси нормалізації нормативно-правової термінології. Навіть поняття систематизації (системності, систематичності) термінів розуміється по-різному: як класифікаційна сутність (П. Даниленко, 1967), як словотворча системність (А. Реформатський, 1961), як подвійна системність: термін як елемент термінологічної системи, з одного боку, і як елемент системи мовної – з іншого (Р. Будагов, 1965) [2].

Основною одиницею юридичної мови є юридичний термін, який представляє собою слово або словосполучення, вжите в правничій мові “як засіб юридичної техніки, за допомогою якого виражається і закріплюється зміст нормативно-правових приписів держави” [3] і яке є узагальненим найменуванням правового поняття. Законодавчі терміни повинні мати точний та певний сенс і, будучи за природою лексичними одиницями, володіти притаманними термінам характеристиками.

У свою чергу, нормативно-правовий термін (термін нормативно-правових актів) можна визначити як “слово або словосполучення, покликане точно позначати юридичне поняття в нормативно-правових актах” [4].

В роботі автора [5], присвяченій питанню визначення юридичного терміна як елемента законодавчої системи, відзначається відсутність у спеціалістів спільної думки щодо співвідношення понять нормативно-правової термінології та юридичної термінології в цілому та існування розбіжностей у трактуванні понять “юридична термінологія”, “термінологія законодавства”, “термінологія права”, “термінологія правознавства”, “нормативно-правова термінологія” та ін.

Так, С. Магомедов, досліджуючи питання уніфікації термінології нормативно-правових актів Російської Федерації, зауважує, що у роботах, присвячених проблемі мови закону і законодавчої техніки, убачається деяка плутанина при розмежуванні понять “юридичний термін”, “спеціальні юридичні поняття, вироблені законодавцем” і “спеціальні терміни областей науки, мистецтва, використовувані в нормативних актах”, і вважає за доцільне дати єдине визначення спеціальним юридичним поняттям (термінам), виробленим законодавчим органом, позначивши їх нормативно-правовими термінами. Визначення може виглядати таким чином: “нормативно-правовий термін – це вироблене (дефініруване) правотворчим органом слово або словосполучення, уніфіковано вживане у сфері правових відносин залежно від юридичної сили і дотримання ієрархії нормативного акта, яке має точний і визначений смисл, функціональну стійкість і призначене для позначення спеціального правового поняття” [6].

Говорячи про нормативно-правову термінологію, слід пам’ятати, що вона включає не тільки юридичні терміни, а й термінологічну лексику різних галузей економічної та культурної діяльності, оскільки право регулює широкий спектр суспільних відносин. Вживані в нормативно-правових актах терміни, як і юридичні терміни, вживані в юридичній науці і законодавстві, поділяються на три групи:

1) загальнозживані терміни – прості і зрозумілі терміни, які використовуються в загальноприйнятому значенні при викладі нормативного матеріалу. Серед останніх деякі дослідники виокремлюють групу загальнозживаних термінів, які отримують в нормативному акті вужче, точніше, спеціальне значення, набувають якості юридичного

терміна в контексті нормативного документа в цілях економії і максимальної стислості викладу нормативного припису;

2) спеціальні технічні терміни – запозичені з області спеціальних знань терміни, які необхідно вживати в нормативних документах у межах смислової і інформаційної необхідності та в тому значенні, що закріплено за ними у відповідній галузі науки чи техніки;

3) спеціальні юридичні терміни – терміни, що використовуються для позначення того або іншого юридичного поняття і є економним засобом передачі законодавчої думки.

Саме спеціальні юридичні терміни передають основний смисл нормативного тексту і, займаючи відносно невеликий обсяг, складають основний і найбільш інформативний пласт законодавства, сприяють найбільш ефективному і оптимальному викладу нормативних розпоряджень.

С. Магомедов наполягає на тому, що саме ця певна частина використовуваної в правотворчості термінології, яка має в нормативному акті своє особливе, вужче ключове значення, повинна підлягати уніфікації і вимагати однозначної відповідності, однакового сприйняття і однакового тлумачення спеціальних юридичних термінів при створенні і застосуванні нормативно-правових актів. Він наголошує на існуванні двох аспектів поняття уніфікації нормативно-правової термінології: “Перший аспект включає ширше розуміння цього явища і визначається як діяльність органів, що володіють нормотворчою компетенцією, яка включає всю сукупність прийомів і засобів юридичної техніки в правотворчому процесі, направлену на досягнення однаковості застосування юридичної термінології, одного разу вже використаної для словесного позначення схожих відносин якого-небудь поняття в межах певної галузі законодавства. Другий аспект даного поняття у вужчому смисловому значенні визначається як сукупність прийомів і засобів, направлених на досягнення смислової однозначності термінів у межах певної термінологічної системи, усунення її зайвої синонімії, логічних суперечностей при формулюванні норми права, одноманітного і раціонального застосування термінів, однакового функціонального призначення у всіх сферах нормотворчої діяльності” [6].

Взагалі при дослідженні питання нормативно-правової термінології мова повинна йти про формування юридичних понять як таких, особливості нормативних термінів, визначення принципів формування понятійного апарату нормативно-правових актів та значення цього апарату для правозастосовуваної діяльності, а також про правила з законодавчого закріплення таких понять.

Одна з особливостей мови права полягає в тому, що наряду з існуванням термінів звичайної для інших терміносистем форми та структури більшість юридичних термінів, у тому числі й оціночні поняття, є складеними, представляють собою так звані мовні стандарти, або кліше, в яких визначено як лексичний склад, так і порядок слів: “*захист інформації*”, “*виток інформації*”, “*власник інформації*”, “*блокування інформації в системі*”. Саме вони забезпечують точність мови права.

Нормативно-правовій термінології, до того ж, притаманні багатоконпонентні квазітерміни – багатослівні описові обороти різної структури, які дають досить точну дефініцію суб’єктів та об’єктів конкретних правовідносин та їх взаємодії, відображаючи тим самим сутність правовідносин у кожному конкретному випадку, що регулюється даним нормативно-правовим актом. Прикладом таких багатоконпонентних квазітермінів можуть слугувати наступні поняття з області інформаційного права: “*База даних про реєстрацію заяв і запитів Державного реєстру прав на нерухоме майно*”; “*Об’єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці, права стосовно яких*

підлягають державній реєстрації”; *“Оператор телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на ринку послуг пропуску трафіка”*; *“Реклама діяльності з обігу продукції, послуг і видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру”*; *“Офіційні друковані видання органів державної влади та органів місцевого самоврядування”* та ін.

Досліджувати проблему юридичних понять і юридичних термінів у терміносистемі законодавства, як і в будь-якій іншій знаковій системі, необхідно в контексті вирішення проблеми змісту і форми права. Специфіка мови права визначається необхідністю точно передати взаємозв'язок юридичних понять і нюансів думки законодавця. Так А. Мелькін, аналізуючи принципи формування юридичних понять в російській правовій системі, вважає, що юридичне поняття являє собою розумовий процес, заснований на об'єктивній реальності, який відображає змістовну (внутрішню) сторону права; юридичний же термін, позначаючи те або інше поняття, представляє собою результат цього процесу і відноситься вже до форми права [7]. Таким чином, нормативно-правовий термін інформує інтерпретатора тексту нормативно-правового акта про закріплення в ньому певного поняття.

В.Ковальський та І. Козінцев, говорячи про логічні засади правотворчості, підкреслюють, що правове поняття є однією із форм мислення, результатом узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності, і його визначення відіграє важливу роль у правотворчості, насамперед тому, що правові поняття є вихідним матеріалом для створення нормативно-правового акта [8]. Тому підготовка будь-якого проекту нормативно-правового акта повинна починатися з формулювання основних понять, якими потрібно оперувати, а практика правотворення має базуватися на деталізованому визначенні правових понять.

Існує цілий ряд наукових досліджень, присвячених аналізу правових понять і формулюванню їх визначень у нормативно-правових актах, але вони носять, у кращому випадку, галузевий характер, а в основній своїй масі обмежені дослідженням окремих конкретних випадків вживання того чи іншого терміна або кількох термінів. Як наслідок, в правовій системі “відсутня єдина концепція реалізації принципу понятійної визначеності” [7]. Тому дослідження даної проблеми на загальнотеоретичному рівні і досі залишається актуальним.

Окремі поняття стають елементами понятійного апарату, інтегруються в систему нормативно-правової термінології лише за умов їх нормативного закріплення. На законодавчому рівні завжди треба пам'ятати про існування трьох основних принципів включення понять до нормативно-правової термінології як ієрархічно організованої інформаційно-правової системи і дотримуватись їх у своїй правотворчій діяльності: це принципи цілісності, структурної побудови та ієрархічності системи юридичних понять. Логічний взаємозв'язок і структурна впорядкованість нормативно-правових понять є об'єктивною закономірністю їх існування в правовому просторі нормативно-правових актів.

Вже самі назви цих принципів відображають їх сутність.

Принцип цілісності системи юридичних понять припускає, що однакові поняття в нормативно-правових актах однієї і тієї ж галузі права повинні мати однакове значення, і передбачає необхідність відстеження змін, що вносяться до понятійного апарату чинного законодавства, і відповідного виявлення випадків використання понять, що змінюються, в інших нормативно-правових актах з наступною їх заміною на змінене визначення або їх вилученням.

Так, стаття 17 початкової редакції Закону України “Про інформацію” [9] передбачала наявність галузей інформації: “Галузі інформації – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про відносно самостійні сфери

життя і діяльності суспільства та держави. Основними галузями інформації є: політична, економічна, духовна, науково-технічна, соціальна, екологічна, міжнародна”. Статтею 18 цього Закону визначалися й основні види інформації: “статистична інформація, масова інформація, інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого і регіонального самоврядування, правова інформація, інформація про особу, інформація довідково-енциклопедичного характеру, соціологічна інформація”. Усучаснений Закон України “Про інформацію” [10] вже не передбачає галузей інформації та поділяє інформацію на види за змістом (стаття 10): “інформація про фізичну особу, інформація довідково-енциклопедичного характеру, інформація про стан довкілля (екологічна інформація), інформація про товар (роботу, послугу), науково-технічна інформація, податкова інформація, правова інформація, статистична інформація, соціологічна інформація, інші види інформації”, визначення яких надаються у статтях 11 – 19.

Зазначене не могло не позначитися на змісті інших законів України у сфері інформаційних відносин: якщо законодавець в основному акті відмовляється від використання якого-небудь поняття (в нашому випадку – “галузі інформації”), то необхідно виключити дане поняття з усіх нормативно-правових актів, прийнятих в його розвиток, і, відповідно, переглянути випадки щодо застосування поняття видів інформації.

Аналогічно, внесення зміни до Закону України “Про інформацію” від 13.01.11 р. № 2938-VI – основного нормативно-правового акта в області інформаційного права – наприклад, у визначення понять “науково-технічна інформація” та “статистична інформація”, потребувала дотримання нової версії визначення цих понять і в інших, пов’язаних з основним, нормативно-правових актах, зокрема у законах України “Про науково-технічну інформацію” та “Про державну статистику” відповідно, що й було передбачено розділом V усучасненого Закону України “Про інформацію” [10] разом з цілою низкою відповідних змін.

Останній приклад демонструє також дію принципу ієрархічності системи юридичних понять: структурна організація системи упорядковує взаємодію між нормативно-правовими актами різних рівнів від вищого до нижчого, обумовлює місце кожного юридичного поняття в системі понятійного апарату і забезпечує послідовність формування понять.

Принцип структурної побудови, в свою чергу, дозволяє виявити сукупність стійких зв’язків між окремими юридичними поняттями, які забезпечують збереження основних властивостей понятійного апарату при різних зовнішніх і внутрішніх змінах.

З основними тезами принципів структурної побудови та ієрархічності системи юридичних понять збігається запропонована деякими дослідниками класифікація юридичних термінів за ознакою функціональної диференціації [7, 12].

Взагалі, класифікувати юридичні терміни, як і будь-яку іншу термінологію, можливо за декількома принципами. Зокрема, в дослідженнях Т. Земляної та О. Павличевої розглядаються наступні класифікації юридичних термінів [12]:

1. Класифікація за вертикальними та горизонтальними принципами.

На вершині вертикальної термінології буде термінологія, яка системно об’єднує терміни, що так або інакше функціонують у всіх галузях законодавства, виражаючи і позначаючи поняття широкого узагальненого значення. Це термінологія, закріплена в Конституції держави. Горизонтальна термінологія охоплює різні види термінології міжгалузевого і галузевого права і її відмінною рисою є ґрунтування на предметно-логічних зв’язках і відносинах відповідних понять, що відображають специфіку конкретної сфери правових відносин і утворюють галузеву термінологічне поле.

2. Класифікація за ступенем поширеності понять: загальнозживані, загальнозживані з вузьким спеціальним значенням у нормативному акті, технічні та суто юридичні або спеціальні юридичні терміни.

3. Класифікація за структурними типами (за В.П. Даниленко [13]):

а) терміни-слова: непохідні, похідні, складені та аббревіатури;

б) терміни-словосполучення, що за рівнем злитості компонентів поділяються на розкладні: вільні словосполучення, де кожний з компонентів є терміном і кожен може вступити в двосторонній зв'язок, та цілісні словосполучення (синтаксично пов'язані), окремі компоненти яких можуть і не бути термінами; а також – нерозкладні, фразеологічно зв'язані словосполучення – терміни-фразеологізми;

в) символотерміни як особливий комбінований структурний тип термінологічної номінації, до складу якої разом із словесними знаками входять символи (літери, цифри, графічні знаки).

4. Класифікація за ступенем призначення в текстах нормативно-правових документів: терміни точного значення та терміни, що позначають оцінювані поняття.

5. Класифікація за функціональною диференціацією юридичних понять [9, 12].

Остання припускає існування в рамках системи юридичних понять декількох рівнів функціонування термінів. Кожен рівень понять виконує певний круг функцій: на вищому рівні – функція узагальнення інформації, необхідної для діяльності всієї системи, найбільш широкі поняття для формулювання загальних норм правових актів; на нижчих рівнях поняття і визначення містять детальнішу і конкретнішу інформацію, що охоплює лише окремі сторони функціонування системи, – специфічні поняття (як правило, значно меншого обсягу) для формулювання спеціальних норм.

Широкі поняття вищого рівня є окремими ланками всієї системи понятійного апарату. Будучи загальноправовими поняттями, вони є особливими структурними ланками понятійного апарату і служать каркасом для понятійної системи в цілому. З деяких узагальнених початкових понять розгортається конкретна нормативна система, причому за певними логічними правилами. Так Конституція України визначає найбільш загальні основи діяльності держави, загальний характер носять також і конституційні поняття. Зміст одного поняття може охоплювати цілу низку різних явищ. Використання ж таких загальних і широких понять в текстах нормативно-правових актів інших рівнів вважається недоцільним.

Тут слід відмітити і таку особливість загальних правових понять, як відсутність текстуального розкриття їх змісту в нормативно-правовому акті. Тоді як для специфічних понять, як і для загальнозживаних термінів з вузькоспеціальним значенням, важливим є очевидність вживаного значення. Зазвичай таким термінам в законі даються визначення. Якщо цього немає, значення терміна визначається, виходячи із загального контексту. На жаль, як показує практика правозастосування, таке визначення терміна не завжди набуває правильного тлумачення. Тому при першому вживанні терміна із спеціальним значенням для уникнення надмірного широкого або неточного тлумачення доречно давати до нього відповідні нормативні роз'яснення.

Наявність визначень понять в нормативно-правових актах за допомогою правових дефініцій має важливе значення для забезпечення точності і єдності термінології і є необхідною умовою точного і ясного розуміння нормативного тексту. Правова дефініція – це стисле визначення якого-небудь поняття, що адекватно розкриває його зміст, називає його родові і (або) видові ознаки, включає його характеристики в стислій і узагальненій формі. Існує декілька можливих способів закріплення юридичних понять в нормативному тексті:

- у вигляді самостійної статті (пункту) нормативно-правового акта під назвою “визначення основних термінів” або “визначення основних термінів та понять”;
- у вигляді окремої частини в статті або пункті нормативно-правового акта;
- у вигляді посилання або примітки;
- у вигляді визначення поняття при першій його згадці в тексті;
- видання спеціальних актів.

Типова схема загальної логіки викладу тексту нормативно-правового акта складається з трьох частин: загальної (ввідної), основної і завершальної (прикінцеві положення). Вживана в останні роки юридична техніка все частіше і частіше в якості прийому закріплення понять використовує перерахування найбільш важливих понять з їх визначенням у нормативних положеннях, включених в загальну (ввідну) частину нормативно-правового акта, де вони оформлені окремою статтею. Здебільшого це перша або друга стаття. Треба зауважити, що даний спосіб законодавчого закріплення понять не завжди є доречним. Так, в нормативно-правових актах з великим обсягом специфічних понять, що потребують визначення, такий попередній перелік не відповідає критерію максимальної зручності сприйняття і тлумачення нормативно-правового акта.

Наряду з традиційним способом набуває широкого застосування комплексний спосіб закріплення юридичних понять: спеціальна стаття у ввідній частині нормативно-правового акту з переліком дефініцій основних понять і, разом з цим, розкриття специфічних понять безпосередньо в тексті основної частини правової норми при першій їх згадці. Недоліком такого підходу є відсутність чіткого критерію зазначеного розмежування понять.

В деяких країнах існує ще така законодавча практика закріплення правових дефініцій, що використовуються в багатьох актах відповідного рівня, як видання спеціальних актів. Наприклад, Закон США “Загальне тлумачення законодавства”, який діє в штаті Нью-Йорк.

В юридичній літературі використовуються різні терміни на позначення існуючих типів дефініцій. У дослідженнях А. Хворостянкіної з проблематики законодавчих дефініцій у правовій теорії та законотворчій практиці наведено результати аналізу основних підходів до використання дефініцій правових понять, здійснених німецькими теоретиками та філософами права. Серед юридико-технічних прийомів викладення законодавчих дефініцій німецькі автори виділяють так звані “чисті” правові дефініції, тобто класичні дефінітивні норми, в яких зміст диспозиції вичерпується поясненням значення певного поняття через його ознаки і які не містять приписів щодо юридичних наслідків, та приховані (або латентні) дефініції, що розміщені в тексті інших норм, які безпосередньо містять приписи щодо юридичних наслідків і передбачають виведення значення певного поняття із способу вживання цього поняття в тексті закону [14]. При ретельному дослідженні законодавчого масиву Німеччини виявляється, що кількість таких прихованих дефініцій є набагато більшою, ніж кількість дефініцій із “класичною” конструкцією.

Крім того, використовуються наступні терміни: прямі та непрямі дефініції (О. Вайнберг); експліцитні та додаткові дефініції (В. Кнапп); “відокремлені” дефініції на позначення чистих визначень (П. Нолл). Г. Кіндерман вживає термін “каталог визначень” і вважає його найкращим способом закріплення дефініцій, що задовольняє умову зменшення можливості неправильного сприйняття змісту правових норм як основного критерію у виборі того чи іншого способу викладення законодавчої дефініції [14].

Існує перелік мовних структур, за допомогою яких здійснюється прив'язка дефініції до терміна. Правова дефініція може слідувати:

- у дужках після першої згадки поняття в тексті;
- без дужок через тире (“<термін> – <дефініція>” або “<термін> – це <дефініція>”);
- за допомогою предикативного виразу “є” (“<термін> є <дефініція>” або “<дефініція> є <термін>”);
- за допомогою мовної прив'язки “тобто”;
- за допомогою низки дієслів, як то: означає, вважається, слід вважати, оголошується, визнається, може бути, складає та ін., наприклад “<термін> означає <дефініція>”;
- за допомогою прийменникових словосполучень: “до <термін> належать ...”, “до <термін> відноситься ...”, “<термін> відноситься до ... ” та ін.

Поняття, які доцільно визначати в нормативно-правовому акті і які становлять нормативно-правову термінологію, є називними словосполученнями, що повинні представляти собою:

- визначення процесу, відносин, предмета або явища (умовно, об'єкт);
- опис об'єкта, після якого у дужках йде його назва, або опис об'єкта без прямої його назви;
- опис об'єкта і перелік його властивостей;
- об'єкт і перелік його складових або об'єкт як складова класу об'єктів;
- описання мети та завдання створення чи функціонування об'єкта;
- умови функціонування об'єкта;
- умови для початку функціонування об'єкта.

Між тим, до законодавчих визначень треба підходити дуже відповідально і обережно. Нормативні визначення доцільно давати тільки в тих випадках, коли без них неможливо або утруднено правильне розуміння відповідних термінів і, відповідно, нормативно-правового акта в цілому.

Так, С. Магомедов [6] не рекомендує давати нормативні визначення шляхом перерахування яких-небудь елементів (суб'єктів, об'єктів, явищ, відносин, процесів, процедур). Такі перерахування можна використовувати для пояснення самого визначення. Одночасно слід уникати дефінірування юридичних понять, якщо поняття раніше було визначено в нормативно-правових актах або якщо відсутня необхідність покладання на дане поняття смислового навантаження. Відповідно до [6] дефініруванню повинні підлягати поняття і співвіднесені з ними терміни у таких випадках, якщо:

- а) термін позначає об'єкти, відносини, явища або процеси, які раніше не знаходили віддзеркалення в чинному законодавстві;
- б) необхідно визначити і обмежити сферу дії закону або іншого нормативно-правового акта;
- в) поняття створені в процесі переосмислення загальноживаних слів або з використанням нетрадиційної лексики (рідкісних, спеціальних або іноземних слів);
- г) поняття оформлені за допомогою слів, які унаслідок частого вживання в мові викликають множинні смислові асоціації;
- д) поняття по-різному трактуються юридичною наукою і правозастосовною практикою;
- е) поняття має специфічне значення з урахуванням цілей даного нормативно-правового акта;
- ж) вводяться оцінні терміни і терміни точного значення.

Висновки.

Аналіз сукупності юридичних понять з позиції системного підходу дозволяє розглянути загальні властивості нормативно-правової терміносистеми і звернути увагу на наукову обґрунтованість, юридико-технічну бездоганність, ясність, однозначність, цілісність і ефективність нормативних розпоряджень.

Різноміж у використанні юридичних понять порушує вертикальні і горизонтальні взаємозв'язки нормативної термінології, ієрархічну структуру правової терміносистеми, вносячи тим самим неврегульованість і свавілля до правозастосовної практики. Ефективним способом вдосконалення текстів нормативних документів було б вдосконалення процесу формування і застосування юридичних понять на основі неодмінного і обов'язкового дефініювання легальних визначень в текстах нормативно-правових актів, створення і використання в нормотворчій діяльності словників-довідників, в яких поняття, терміни і визначення мали б нормативну основу.

Використана література

1. Про концептуальні засади підготовки Української універсальної енциклопедії : Постанова Президії Національної академії наук України від 18.10.06 р. № 264. – Режим доступу : [//www.search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS4927.html](http://www.search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS4927.html)
2. Атанасова И. О характеристике термина. – Режим доступу : [//www.russian.slavica.org/article1190.html](http://www.russian.slavica.org/article1190.html)
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. ; редкол. : Ю.С. Шемчушенко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 6 : Т – Я, 2004. – 768 с.
4. Фомина Л.Ю. Унификация нормативной правовой терминологии : дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук. – Саранск, 2006. – 187 с. – Режим доступу : [//www.dissercat.com/.../unifikatsiya-normativnoi-pravovoi-terminologii](http://www.dissercat.com/.../unifikatsiya-normativnoi-pravovoi-terminologii)
5. Беседна Л.Л. Визначення юридичного терміна як елемента законодавчої системи // Інформація і право. – 2011. – № 3(3). – С. 34 – 40.
6. Магомедов С.К. Унификация терминологии нормативных правовых актов Российской Федерации : дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук. – М., 2004. – 154 с. – Режим доступу : [//www.dissercat.com/content](http://www.dissercat.com/content)
7. Мелькин А. А. Формирование юридических понятий в российской правовой системе : дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук. – М., 2008. – 164 с.
8. Ковальський В.С. Правотворчість : теоретичні та логічні засади / В.С. Ковальський, І.П. Козінцев. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 192 с.
9. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
10. Про внесення змін до Закону України “Про інформацію”: Закон України від 13.01.11 р. № 2938-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 10.
11. Фурашев В. М. Питання законодавчого визначення понятійно-категорійного апарату у сфері інформаційної безпеки // Інформація і право. – 2012. – № 1(4). – С. 46 – 55.
12. Земляная Т.Б., Павлычева О.Н. Классификация юридических терминов. – Режим доступу : [//www.paedagogia.ru/attachments/article/107/zemlyanaya_pavlicheva.doc](http://www.paedagogia.ru/attachments/article/107/zemlyanaya_pavlicheva.doc)
13. Даниленко В.П. Русская терминология : опыт лингвистического описания. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
14. Хворостянкін А.В. Законодавчі дефініції у правовій теорії та законотворчій практиці : досвід Німеччини та можливості його використання // Право України. – 2010. – № 1. – С. 148 – 154.

~~~~~ * * * ~~~~~